

*Глиняна Катерина Михайлівна,
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ТА ОХОРОНЮВАНИХ ЗАКОНОМ ІНТЕРЕСІВ ДИТИНИ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИМИ АКТАМИ

Охорона дитинства в Україні є стратегічним загальнонаціональним пріоритетом. Ратифікувавши Конвенцію ООН про права дитини, Україна взяла на себе зобов'язання, що складаються з чотирьох основних принципів: першочерговість інтересів дитини; забезпечення повноцінного життя; залучення до життя спільноти; відсутність дискримінації.

Одним з головних міжнародних актів про захист прав дитини є Загальна декларація прав людини 1948 р. Проголосивши, що право на життя, свободу, особисту недоторканність, право на громадянство, на рівність перед законом та деякі інші основоположні права і свободи мають універсальний характер та володіння ними не повинно залежати від віку людини, Загальна декларація прав людини заклала основи міжнародного захисту прав дітей. У ст. 25 і ст. 26 Загальної декларації прав людини передбачено, що діти повинні бути об'єктом особливого захисту і допомоги.

Декларацією передбачено право кожної людини на достойний рівень життя, що включає харчування, одяг, житло, медичний догляд, яке необхідне для підтримки здоров'я і благополуччя її самої та її сім'ї (ст. 22, 25) [1].

Основним міжнародним актом у сфері захисту прав дітей, у тому числі дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, є Конвенція ООН про права дитини, прийнята та відкрита для підписання, ратифікації та приєднання резолюцією 44/25 Генеральної Асамблеї ООН від 20 листопада 1989 р., яка набула чинності для України з 27 вересня 1991 р. [2, с. 205]. Цей міжнародний документ містить всеосяжний комплекс міжнародних правових стандартів щодо захисту і забезпечення належних умов для виховання дітей.

Конвенція проголосила пріоритет інтересів дітей перед потребами держави, суспільства, релігії, родини. Ґрунтуючись на першорядності загальнолюдських цінностей і гармонійного розвитку особистості, вона визнає пріоритет інтересів дитини у суспільстві, наголошує на недискримінації дитини, за будь-якими ознаками чи мотивами, і що головне, на необхідність особливої турботи держави та суспільства про забезпечення охорони та захисту прав дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Згідно із ст. 3 Конвенції про права дитини в усіх діях щодо дітей, незалежно від того, здійснюються вони державними чи приватними установами, що займаються питаннями щодо забезпечення охорони та захисту

прав дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, судами, адміністративними чи законодавчими органами, першочергова увага приділяється інтересам дитини.

Статтею 20 Конвенції передбачено право на особливий захист і допомогу, що надається державою, дитині, яка тимчасово або постійно позбавлена сімейного оточення або яка в її власних якнайкращих інтересах не може залишатися в такому оточенні[2].

Держави, які приєдналися до Конвенції, відповідно до своїх національних законів забезпечують зміну догляду за дитиною. Такий догляд може включати, зокрема, передачу на виховання, усиновлення або, за необхідності, направлення до відповідних установ по догляду за дітьми.

Для дотримання цих прав, кожна держава, яка підписала Конвенцію, зобов'язана підготувати національний звіт щодо становища дітей у своїх країнах. Крім того, відповідні дані надають недержавні організації національного та регіонального рівнів для того, щоб можна було б об'єктивно оцінити забезпечення прав дитини в конкретній країні. Був створений спеціальний контрольний орган – Комітет ООН з прав дитини. Передбачено відповідальність держави за невиконання принципів і положень конвенції.

Конвенція ООН про права дитини заклала у міжнародне право ті норми захисту прав дитини, до дотримання яких повинні прагнути усі держави. На підставі норм і принципів Конвенції були сформульовані міжнародні, регіональні та національні акти про права дітей [2].

Ключову ж роль в здійсненні контролю за виконанням державами Конвенції про права дитини відіграє Комітет ООН з прав дитини. Шляхом розгляду доповідей країн-учасниць, котрі подаються кожні п'ять років, Комітет робить загальні висновки щодо дотримання ними положень відповідних міжнародно-правових актів. Що ж стосується України, то в даному випадку слід звернутися до заключних зауважень та рекомендацій Комітету ООН з прав дитини на національні звіти, які Україна надає до Комітету та рекомендацій стосовно розподілу ресурсів, збору даних, гармонізації національного законодавства з положеннями Конвенції та її Факультативних протоколів, катувань та жорстокого поводження, адміністрування ювенальної юстиції, дітей, позбавлених сімейного середовища, сексуальної експлуатації та насильства, дітей з національних меншин. Таким чином, на думку ООН, Україна, м'яко кажучи, певною мірою проігнорувала рекомендації Комітету з прав дитини, оскільки вони не були реалізовані або реалізовані недостатньо [3, с. 9-13].

Комітет ООН вважає, що недостатньо ефективною є інформаційна політика України щодо ознайомлення громадськості з положеннями Конвенції, потребує активізації навчання з питань Конвенції серед різних фахівців, які працюють з дітьми, насамперед, співробітників правоохоронних органів, медичних працівників, соціальних працівників, вчителів, співробітників імміграційних служб, представників судової влади та представників засобів масової інформації. Цілком слушним є зауваження щодо необхідності проведення перегляду усього національного законодавства щодо його відповідності положенням Конвенції та Факультативних протоколів. Парадоксальним є той факт, що в Україні досі немає комплексного Закону про права дитини, який би повністю включав у себе положення Конвенції та інших міжнародно-правових актів забезпечення прав дитини.

Крім того, особливе значення у механізмі міжнародного захисту дитини має Декларація прав дитини 1959 р., якою також передбачено можливість дитини користуватися всіма благами правового та соціального захисту [3, с. 9-13].

Однак найважливішою подією стало прийняття ООН 20 листопада 1959 року Декларації прав дитини, у якій проголошуються соціальні і правові принципи захисту і благополуччя дітей на національному і міжнародному рівнях. Десять принципів Декларації являють собою першу спробу привернути увагу світової громадськості до проблеми забезпечення прав дитини.

У преамбулі Декларації зазначено, що дитина, внаслідок її фізичної і розумової незрілості, потребує особливої опіки і уваги, включаючи правовий захист, як до, так і після народження. Отже, батьків, чоловіків і жінок персонально, громадські організації, органи влади на місцевому та національному рівні Декларація закликала визнати ці права та забезпечити їх виконання через правову реформу чи іншими шляхами.

Женевська Декларація стала першим кроком на шляху до визнання дитини суб'єктом права. Тільки після її проголошення принцип спеціальної охорони дитини та особливого піклування про її права почав набувати загального визнання. Однак, слід звернути увагу на те, що декларація (лат. *declaratio* – проголошення) – не зобов'язує, не має певної обов'язкової сили, а лише рекомендує країнам-учасникам у внутрішньому правопорядку керуватися цими принципами [4].

З часом питання захисту прав дитини знайшли відображення і у Міжнародних пактах 1966 р., зокрема, у Міжнародному пакті про громадянські і політичні права (п. 1 ст. 24) зазначено: «Кожна дитина без будь-якої дискримінації за ознакою раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії,

національного чи соціального походження, майнового стану або народження має право на такі заходи захисту, які є необхідними в її становищі як малолітньої, з боку її сім'ї, суспільства і держави», що в свою чергу забезпечує додаткові гарантії захисту її прав та свобод.

Ще один міжнародний документ пов'язаний з процесуальними діями органів державної влади стосовно дітей – Конвенція про визнання і виконання рішень стосовно зобов'язань про утримання, вчинена 02.10.1973 р. в м. Гаазі, набрала чинності для України з 01.08.2008 р. [5, с. 318].

Світова глобалізація вплинула на рівень та форми закріплення прав дитини. Їх стандартизація та детальне нормативно-правове регулювання в окремих сферах (усиновлення, праця, сімейні правовідносини, пенітенціарія тощо) на сьогодні є визначальним показником ставлення та високої поваги до прав дітей. Можна констатувати прагнення створити дієвий механізм захисту прав дітей у світі. Належні турбота, виховання, сімейне оточення – плюс забезпечення всебічного розвитку дитини (психічного, фізичного, морального, культурного) та здорове природне середовище – нині це формула стандартних положень, на яку спирається світове співтовариство, намагаючись створити досконалий механізм реалізації прав дитини.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Всеобщая декларация прав человека от 10 декабря 1948 г. // Права человека. Международная защита прав и свобод человека : сб. междунар. договоров. – М. : Юрид. лит., 1990.
2. Конвенція ООН про права дитини від 20.11.1989 року // Зібрання чинних міжнародних договорів України. – К., 1990. – № 1. – Ст. 205.
3. Лисенко Х. Право дитини, позбавленої батьківського піклування, на особливий захист і допомогу держави: міжнародно-правовий аспект // Право України. – 2008. – № 6. – С. 9-13.
4. Женевская декларация прав ребенка: Пятая Ассамблея Лиги Наций в Женеве 1924 г. // Права человека. Сборник международных договоров. Международная защита прав и свобод человека. – М., Юрид. лит., 1990.
Збірник нормативно-правових актів у сфері захисту дітей. – К.: Дитячий ф

Ключові слова: міжнародно-правове регулювання, дитина, правове регулювання, сімейне виховання, сімейне право, міжнародний захист.

Keywords: international law, child, legal regulation, family education, family law, international protection.